

demonstrate – indeed these would not have been out of place in *Some Political Mythologies*. These contributions focus on the festivities on the occasion of the Joyous Entry into the Netherlands of Crown Prince Philip II in 1549 and the local differences that arose at the time (Jac Geurts), the epic ‘larger-than-life’ narrative of the Resistance against Spain (Cruz), the development of a strong Orangeist mythology in the decades after 1650, precisely at a time when there was no stadholder (Jill Stern) and the complex emergence of the idea of *Neerlands Israel* as a political utopia in the seventeenth-century Republic (Theodore Dunkelgrün). In each case these analyses maintain a sharp eye for telling details: the different types of giants in Antwerp and Maastricht in 1549 (Geurts); the fact that almost fifty paintings of the grave of William I were made between 1650 and 1671 (Stern), etc. This collection also devotes some attention to the role of historians in the formation of political myths: Johan Joor shows how a historian like Herman Th. Colenbrander, writing in the first quarter of the twentieth century, created an image of the Netherlands that had lapsed into lethargy under Napoleonic rule. This allowed him to date the beginning of the modern Netherlands from 1813, when a member of the Oranje family, together with the liberal bourgeoisie, once again governed the country.

Such (political) myths had unmistakable power in defining the organisation of both state and society. In his contribution, however, Frijhoff also points out the importance of ‘smaller, less ambitious’ myths, almost incidences of mystification, such as the creation by the American colonists of genealogical links with the European nobility. He calls these ‘emblematic myths’: they served as emblems of group identity. This is an interesting nuance, which has been carefully applied to the wider *tableau* of the mythical Netherlands. This painstaking approach is characteristic of the whole collection. Almost all the contributions in *Myth in History, History in Myth* show evidence of cautious probing and

searching, considerable erudition and impressive scholarship. The way in which Jan Blanc explains the controversy surrounding Rembrandt’s *The Conspiracy of Claudius Civilis* (around 1661), may serve as an example of this. This is a collection whose editors found it difficult to define their research programme precisely but in which the old theme is once again clearly mapped out through a series of erudite contributions. It will act as a stimulant in the future: towards a less eclectic form of reflection and towards new contributions which, the reader hopes, will be as expert and enthusiastic as those found in this book.

JO TOLLEBEEK, K.U.LEUVEN

Frijhoff, Willem, *De mist van de geschiedenis. Over herinneren, vergeten en het historisch geheugen van de samenleving* (Nijmegen: Vantilt, 2011, 96 blz., ISBN 978 94 6004 072 6).

De grenzen tussen historische wetenschap en historische cultuur zijn diffuus geworden. Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw zijn er voortdurend grensoverschrijdende contacten tussen de geschiedenis als wetenschap en al wat met het historisch geheugen of de herinnering van een samenleving te maken heeft. Het grote voordeel van die grensoverschrijdende contacten is dat we beter zicht hebben gekregen op de mogelijkheden en beperkingen van de geschiedwetenschap zelf. Die wetenschap is door haar academische karakter soms ver afgedwaald van haar maatschappelijke functie. Dat is een van de belangrijke punten die Willem Frijhoff in *De mist van de geschiedenis* voor het voetlicht haalt. Naast waarheden over het verleden aan de hand van feiten en argumenten dient de geschiedwetenschap ook beelden van het verleden te geven waarmee huidige generaties op adequate wijze zicht krijgen op heden en toekomst. Ik kan me helemaal scharen achter Frijhoff als hij stelt:

‘Een historicus die alleen *history* (dat wil zeggen geschiedwetenschap, HJ) geldig acht, begrijpt niet hoe de samenleving functioneert; maar wie uitsluitend op de koers van *memory* (en daarmee ook van beeldvorming, HJ) vaart, mist het proces dat *memory* structuur geeft en dreigt een verkeerde afslag te nemen.’

Door beeldvorming realiseert de historicus zich dat in de geschiedschrijving altijd een mythologiserend element aanwezig is. Door de historische cultuur van herdenken en herinneren zijn we ons bovendien gaan realiseren dat er aan herinneren persoonlijke, maar tevens sociale aspecten zitten. Het is de grote verdienste van Frijhoff dat hij in zijn boek juist deze aspecten onderstreept. Daar komt nog bij dat hij de verschillende soorten herinnering haarscherp onderscheidt. Hij doet dat met Engelse termen. De herinneringen van opa en oma worden via hun verhalen als ‘communicative memory’ aan het nageslacht doorgegeven. Daarnaast zijn er de geschiedenisles op de basisschool, de canons van vaderland, dorp, stad of regio die de ‘collective memory’ levend houden. Voor fijnproevers is er de ‘cultural memory’, soms zelfs de ‘transcultural memory’, die een gemeenschap overstijgende herinneringscultuur oplevert. Voor onze collectieve herinnering is bijvoorbeeld Willem van Oranje van belang, aldus Frijhoff, voor de transculturele herinnering komen de Hollandse graven, de Hanze en het calvinisme in zicht. De collectieve herinnering moet gevoed worden als we ons met het nationale verleden willen identificeren. In dat geval is Willem van Oranje onmisbaar. Frijhoff vindt dat niet gelden voor de andere genoemde onderwerpen. Waarom eigenlijk niet, kan men zich afvragen.

In het vergeten en de vergetelheid hebben genoemde vormen van herinneren hun door het geheugen verwaarloosde pendant. Als ‘recalled memory’ zijn ze desondanks nauw met elkaar verbonden. Zo is de godsdienststrijd van de Tachtigjarige Oorlog tot in de negentiende eeuw de dominante collectieve herinnering van de

doorsnee protestantse Nederlander gebleven. De emancipatie van katholieken en liberalen in diezelfde eeuw hebben echter tot een ‘recalled memory’ geleid met betrekking tot die tachtig jaar durende oorlog. Daarbij gaat het om een herleefde herinnering respectievelijk aan martelaarschap en vrijheidsstrijd.

Een ander aspect van historische cultuur is de opkomst sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw van het verschijnsel herinneringsplaatsen. Ook daar wijdt de auteur een interessante beschouwing aan. Migratie en globalisering leiden volgens Frijhoff tot een behoefte aan identificatie met nationale en lokale gemeenschappen. Zelfs religie speelt daarbij een rol. Tevens signaleert hij dat die herinneringsplaatsen voor verschillende individuen en groepen verschillende betekenissen en daarmee verschillende vormen van toe-eigening kunnen hebben. Verschillende vormen van toe-eigening betekenen bovendien dat herinneringsplaatsen snel omstreden zijn en bekritiseerd worden.

Een puntje van kritiek heb ik wel. Frijhoff koppelt herinnering sterk aan identificatie met een autochtone Nederlandse cultuur, al onderscheidt hij daarin wel allerlei varianten. Ondanks zulke uiteenlopende zaken als tolerantie, Willem van Oranje, slavernij en kolonisatie en tenslotte emancipatieprocessen van vrouwen en religieuze minderheden blijven dit toch aspecten van een gedeeld autochtoon vaderlands verleden. De meeste van de hier genoemde onderwerpen vinden we terug in de canon van Nederland. Niets echter over Nederlanders die een vooraanstaande rol speelden in de gelederen van de Barbarijse zeerovers. Ik denk bijvoorbeeld aan die van Salé, een stad in het huidige Marokko? Ook horen we niets over Geuzen, die met een penning om de hals met daarop de leus ‘Liever Turks dan paus’, Nederland hielpen bevrijden van de Spanjaard? Herinnering aan dit soort personen en gebeurtenissen is van belang voor onze huidige samenleving. Waar vinden we in ‘onze’ historische cultuur dat Turkije het eerste land was dat de Republiek als zelfstandige staat erkende (1612,

ver voor de vrede van Munster)? Bij dit alles gaat het niet om 'canonkennis' of om identificatie met een vaderlandse cultuur. Het betreft hier kennis van zaken die van belang is zowel voor de participatie van autochtone als voor die van allochtone Nederlanders. Ik doel op kennis van de Nederlandse cultuur en samenleving die steunt op een veel bredere historische herinnering dan die de canon representatief acht. In dit soort informatie worden de 'collective memory' van alle Nederlanders en de wat meer verfijnde '(trans) cultural memory' als een Siamese tweeling aan elkaar geklonken tot een nieuwe zinvolle 'recalled memory'.

HARRY JANSEN, NIJMEGEN

Ham, Willem van der, **Hollandse polders** (Amsterdam: Boom, 2009, 312 blz., ISBN 978 90 8506 812 9).

Nieuwe technieken om polders droog te leggen, werden niet overal met open armen ontvangen. C.G. Snellen, landbouwer in de Zuidplaspolder, had geen goed woord over voor stoomgemalen. De kosten om ze te laten draaien waren begin negentiende eeuw, vanwege de hoge steenkoolprijzen, aanzienlijk. Hij noemde ze 'treurige misgeboorten der ontginning'. Een dergelijk gevoel kan de argeloze lezer van het boek *Hollandse polders* van Willem van der Ham ook overvallen.

De geograaf en historicus Van der Ham heeft zich de laatste jaren ontpopt als een van de meest productieve schrijvers op het gebied van de Nederlandse poldergeschiedenis. Hij schreef er meerdere artikelen en boeken over. Zijn laatste grote publicatie was een biografie over Cornelis Lely, *Verover mij dat land. Lely & de Zuiderzeewerken* (2007).

De titel en de flaptekst van zijn nieuwste publicatie suggereren een overzichtswerk over

de geschiedenis van de polders in Nederland. Van der Ham tempert de verwachtingen van zijn lezers enigszins door in de inleiding te stellen dat zijn boek geen opsomming is van alle afzonderlijke droogmakerijen, maar een poging om de ontwikkeling van het scheppen van nieuw land te beschrijven. Dat doet hij volgens zijn eigen woorden 'door niet alleen in te gaan op techniek, maar door juist ook de maatschappelijke kant te belichten en deze ontwikkelingen in hun historische context te plaatsen'. Daarbij begrenst Van der Ham zich tot de polders in Noord- en Zuid-Holland en tot het Zuiderzeeproject. Dit zijn streken waarover hij eerder publiceerde.

In het eerste deel van zijn boek beschrijft hij de droogmakerijen van de Gouden Eeuw en de voorlopers daarvan. Dit deel geldt als meest geslaagd, hoewel het af en toe een opsommerig karakter heeft. Het droogleggen was toen vooral een zaak van kapitaalkrachtige kooplieden en regenten. Het winst oogmerk speelde hierbij vrijwel geen rol; op veel inpolderingen moesten de initiatiefnemers zelfs geld toeleggen. De belangrijkste reden was bescherming van de stad waarin zij woonden en hun handel dreven. Verschillende nederzettingen in Holland waren in de loop van de eeuwen al door de 'waterwolf' verzwolgen. De plannen voor inpolderingen – die dikwijls al langer bestonden – werden vaak pas uitgevoerd als er een watersnoodramp had plaatsgevonden.

Het tweede deel, dat gaat over de inpolderingen in de achttiende en negentiende eeuw, is al van een minder gehalte. Een onevenwichtig groot deel gaat over de polderkoorts, een ziekte die tijdens en vlak na de drooglegging veel slachtoffers onder polderwerkers en pioniers maakte en waarvan pas begin twintigste eeuw de oorzaak werd gevonden: de malariamug. Een ander groot deel gaat over de kolonisering van een polder, in dit geval – waarschijnlijk omdat er twee uitgebreide studies van H.N. ter Veen (1925) en Ch. Jeurgens (1991) over bestaan – behandelt Van der Ham